

היכל החתם סופר

מליון שוביני בעשייתו ונורתו
של מרנא ורנא החתם סופר זי"ע א

גליון ס"ח • פרשת ראה • כ"ה אב תשפ"ו

בפתח ההיכל

חטוף ואכול צדקה וגמילות חסדים כל עוד ימי הגלות

ועשית עלתיך הבשר והדם על מזבח ה' אלקיך ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלקיך והבשר תאכל. שמר בעיני אדם. ורבינו עמד על פשר סמיכות הפסוקים אהדדי, לך ולבניך אחריו עד עולם כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלקיך.

וברש"י פירש 'שמר' היינו תלמוד, 'ועשית' היינו מעשה, שהתלמוד מביא לידי מעשה. 'הטוב' בעיני שמים 'והישר' בעיני אדם. ורבינו עמד על פשר סמיכות הפסוקים אהדדי, פרשת הקרבנות לציווי זה של שמר ושמעת גו' ועשית הטוב והישר גו'.

וביאר רבינו (חת"ס עמ' נט) דמצוות התורה הרי ניתנו לכללות ישראל, והרי ישנם מצוות שאין כל אדם יכול לקיימם. אלא דבהם סגי במה שהמצוות בהם מקיימים ונמצא שמתקיימים מצוות הללו ע"י כללות ישראל. אמנם ישנם מצוות אשר אינם נוהגים כלל בכל זמן, וכגון הקרבנות הנוהגים בפני הבית בלבד, ואין יקוימו בזמן הגלות. על זה ישנו דרך של 'ונשלמה פרים שפתינו' שעל ידי לימוד הפרשיות מעלה הקב"ה כאילו נתקיימו בידם המצוה.

וכתב רבינו דעל זה הדרך הוא ג"כ במצוות צדקה, שהרי: **"כשעושים רצונו ויתקיימו הברכות אפס כי לא יהיה בך צדקה"** (להלן טו ד) **בטלה מצות גמילות חסדים בפועל, כי לא יצטרך אדם לחברו, ועל כרחך יתקיים גמילות חסדים וצדקה על ידי לימוד הפרשה על דרך ונשלמה פרים שפתינו...**

ומעתה ביאר רבינו סמיכות הקראות, דהתורה הקדושה מלמדת אותנו איזה דרך ישנה הרצויה קדם שמיא, והיא, שמצוות הקרבנות נקיים בפועל ממש, 'ועשית עלתיך הבשר והדם גו', ואילו את מצות גמילות חסדים זה נזכה לקיים רק באופן של 'שמר ועשית', שמר היינו תלמוד כדפריש"י, שנזכה לברכה אשר לא יהיה בך אביון ונוכל לקיים מצות גמילות חסדים רק ע"י לימוד הפרשה.

ובענין זה שלעתידי לבא לא יהיה אפשרות לקיים מצות צדקה, מצאנו לרבינו מזרז את ישראל להדר ולקיים מצוה זו כל עוד עדיין באפשרותנו לקיימה. וזאת בביאור פתיחת הגדה של פסח (דרשות ח"ב דף רנ"ג ע"ד):

"כי לעתיד לבוא כתיב לא יהי עוד כנעני בבית ה', ודרשו חז"ל לא יהי כאן עני, א"כ בטל מצות צדקה, ועוד כתיב (ירמ' לא, ל) כולם יודעים את ה' למקטנם ועד גדלם, ומלאה הארץ דעה ה' כמים לים מכסים (ישע' י"א ט) ובטל מצות ללמד לאחרים, ע"כ כתיב 'וזכור את בוראך עד אשר לא יבוא ימי הרעה, והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ', ודרשו חז"ל אלו ימות המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה, ופי' רמב"ן (דברים ל, ו) שאין בכם חפץ ורצון ובחירה, כי כולם מעצמם ומאליהם יעבדו את ה', ע"כ כל דיכפין ייתי וייוכל, כי לשנה הבאה בארעא דישראל ולא נוכל לקיים מנוה לפרנס עניים, כי לא יהי עוד כנעני פי' עני, וכל דצריך ייתי ויפסח פי' שצריך שנודיע לו עבודת ה' ופרסום האמונה, ייתי פסח ונשמיע לו נפלאות ה' לחזק בו יסודי האמונה, כי לשנה הבאה כולנו בני חורין העוסקים בתורה (כאבות פ"ו מ"ב) וא"א עוד לקיים מצות ללמד לאחרים ע"כ נמחר לעשות בעוד בידינו לעשות..."

א סריאק למה
פאן ריכט

פנינים מתורת רבינו

ערוכים בשפה ברורה לשולחן השבת

אנחנו עמך בני ברייתך לפיכך אנחנו חייבים להודות אשרינו שאנו משכימים וכו', ועל זה אנו צריכים לכל טובות העולם הזה להשיג הטוב האחרון הלו, ואם כן זו היא הברכה בעצמה שהקב"ה בראנו לכבודו והבדילנו מן התועים.

ואם כן **הברכה אשר תשמעו** שיעזרנו על עבודתו, זו היא תכלית הברכה בלי שום תנאי, כי לכך נברא ונוצר כל ישראל מבטן מלידה והריון. והקללה בתנאי, אם לא תשמעו בכל הטובה אשר בראתי אתכם בקודש והבדלתי אתכם מן העמים, בכל זאת לא תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום, פירוש עודנו צדיק גמור אלא שאינו בעיניו כאילו היום נצטווה אלא כאגרת ישנה, אז יהיה הקללה ללכת אחרי אלהים אחרים, שהבא לטמא פותחין לו (יומא לה) ומניחו לעשות טעותו, מה שאין כן רגלי חסידי ישימור מלכד.

(תורת משה עמוד ס"ח)

אם 'לשכנו תדרשו' תהיה בטוח שיתקיים בך 'ובאת שמה'

לשכנו תדרשו ובאת שמה (יב, ה).

פירוש על דרך דברי חז"ל (שבת קד) הבא לטהר מסייעין לו, אם רק תדרוש לבוא לשכנו, תהיה בטוח שתבוא שמה, כי ישלח מקדש עזרך.

(על התורה עמוד נ"ו)

אזהרה מתאווות הרעות הגורמות לדדת לארץ כנחמה

השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימך על אדמתך (יב, יט).

הכתוב כאן הזהיר מן התאווות הרעות הגורמות כריתת הגפס מן העולם העליון ח"ו, ותמות כבהמה היורדת היא למטה לארץ (פקהלת ג כא). וזהו **השמר לך פן תעזוב הלוי** היא הנשמה, **כל ימך על אדמתך** שח"ו תגרום שתשאר על האדמה ולא תזכה ח"ו לעלות למעלה חלילה.

(תורת משה עמוד ע"ה)

אל תחשוש מאכזריות כי הקב"ה יתן לך רחמים

ונתן לך רחמים ורחמך (יג, יח).

הכוונה שלא תאמר אם נחרים עיר כולה, הלא ידבק בנו מדת האכזריות, לזה אמר הכתוב אדרבא 'ורחמי רשעים אכזר' (משלי יב, י), המרחם על האכזרים סופו להיות אכזר על הרחמנים, ושאל המלך יוכיח (קה"ד פ"ז ט"ז), וזה שאמר כאן הפסוק, אל תדאג שתאבד מדת רחמנותך, כי השי"ת יתן לך רחמים ורחמך והרבך.

(לקוטי חבר בן חיים ח"ה)

הברכות אינם על חשבון השכר בעולם הבא, משא"כ הקללות מנכים העונש לעולם הבא

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה, את הברכה אשר תשמעו וגו', והקללה אם לא תשמעו (יא, כו-כח).

פירוש כי הקב"ה נותן הברכות רק להיות הכנה לעבוד אותו, ולכן לא ינוכה בזה שכרם לעתיד לבוא, כי לא מחשב זה לשכר, אלא כהכנה ועצה שיעבדו אותו יתברך. אמנם עונשי העולם הזה, הם מנכים מעונש לעולם הבא. והנה זהו חסד גדול, כי משורת הדין או שיהיו שניהם הברכה וגם הקללה חלף שכר ועונש לעולם הבא, או ששניהם לא יהיו חלף שכר ועונש, אבל שהקללה תנכה העונש והברכה לא תנכה השכר זהו חסד חיים.

וזה ראה דבר פלא וחסד כי **אנכי נותן לפניכם היום** כלומר בעולם הזה **ברכה וקללה**, אך אינם שווים דומים זה לזה, כי **הברכה** הוא רק **אשר תשמעו** כלומר הוא הכנה לשמוע דבר ה', לא לשכר אם תשמעו, ולכן אינו מנכה משכר עוה"ב, אך **הקללה** הוא לעונש **אם לא תשמעו**, ולכן מנכה מעונש עוה"ב. (תורת משה עמוד ס"ח)

כל יחיד יראה לומר שמעשיו מכריעין את כל העולם

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה (יא, כו).

מפרשי המקרא מדקדקים (רבינו בחיי, בעל הטורים) דמתחיל 'ראה' לשון יחיד, ומסיים 'לפניכם' לשון רבים, והרבה דברים נאמרו בזה. ואולי יש לומר שהוא רמז למה שאמרו חז"ל (קידושין מ): לעולם יראה אדם עצמו ואת כל העולם כולו כאילו מחצה זכאי ומחצה חייב, זכה אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לזכות, וההיפך בהיפך.

על כן בכל מעשה שיעשה אדם יראה עצמו ויאמר לפנשו, הרי בזה אני ממת כל העולם או מחייהו הכל לפי המעשה. ולזה הקרא מִצְנָה לכל יחיד ויחיד **ראה** בנפשך לאמר תמיד לכל העולם ואנשי **אנכי נותן לפניכם היום** במעשי **ברכה או קללה** הכל לפי זכותי, וק"ל.

(על התורה עמוד נ')

תכלית הברכה הוא שיעזרנו השי"ת לעבדו

ראה אנכי נתן לפניכם וגו', את הברכה אשר תשמעו וגו' (יא, כו-כח).

נראה לפרש דהרי כל הברכות שבעולם כלום חשיבי, דמה אנו ומה חיינו ומותר האדם מן הבהמה אין ונוח לו שלא נברא, ומה לנו לכל הברכות הללו, ומי ביקש ממנו ית"ש שיבראנו ויצריכנו לטובותיו. אך אבל

חייגו:

0733.454.678

1744 נתי' נבסלמ!

ארה"ב:
1-605.615.70.10

טעמו ודאו כי טוב

מאות שיעורים חדשים, שיחות, וסיפורי קודש
מתורת מרנא החתם סופר זי"ע א

לשה"ק אידיש אנגלית צרפתית

כמו"כ תוכלו בקו זה להירשם לקבלת הגיליון,
ואפשרות מענה על מדור 'לחידושי'

קו היכל
החתם סופר

ואתפלל כדת

עדברי נאוי הדורות העפלים בתורתנו

לא תבשל גדי בחלב אמו

שריפת מאכל האם יש בו איסור 'בישול' בבשר בחלב ובשבת

הדלקת נר בשבת וביו"ט - האם יש בו משום מבשל? • פריסת בגדים השרויים במים נגד האש, האם יש בו איסור בישול על המים המתאדים • מחלוקת הבבלי והירושלמי בזה שהקטיר אימורין בשבת אם יש בו משום בישול • דברי תוס' הרא"ש דרבי ישמעאל שקרא והטא את הנר נתחייב משום בישול השמן

נר שיש בו בב"ח יש איסור בישול בהדלקתו משום הטיפה סבביבות השלהבת שמתבשלת

המבשל חלב בחלב או בגבילה, שהם אסורים ממילא באיסור תורה, נחלקו בגמ' (חולין ק"ג:) אם ניתוסף בהם גם איסור תורה משום בב"ח, או דאין איסור חל על איסור. ולא"ד לכו"ע אין איסור חל על איסור וליכא איסור אכילה דבב"ח, אך נחלקו אם יש בו איסור בישול, או דבישול תלוי באכילה. ולדינא נקטינן דאין בהם איסור אכילה ויש בהם איסור בישול (רמב"ם מאכ"א פ"ט ה"ו).

אמנם דין איסור הנאה אינו מבואר בגמ', דהרי מחמת איסור חלב וגבילה אין בו איסור הנאה, וא"כ שפיר הו"ל לחול איסור הנאה. אמנם ברמב"ם בפ' המשניות פ"ג דכריתות, כתב בנקודה הנפלאה, דכל שלא חל עליו איסור אכילה ג"כ לא חילל עליו איסור הנאה, דכל הנאה מלאת דאכילה הוי וההכרח לכך, דאי היה חל עליו איסור הנאה, כבר היה ראוי לחול גם איסור אכילה דנמצא בב"ח איסור מוסיף הוא [אמנם בתוס' שם קא. מבואר דאיסור הנאה לא מקרי איסור מוסיף, ולפי"ז ליכא הכרח בזה]. וכן נקט הדג"מ לדינא (ס"ט פז ט"ז) דגם איסור הנאה לית בה.

רבינו גם כן נשאל בדכוותה, והביא מדברי הכנפי יונה (ריש סי' פז) שפסק לאסור בהנאה, ודן בגירות חלב שנתערב בהם מעט חמאה בשעת ההתכה וההכנה, ופסק דאסור ליהנות מהם דאיסור הנאה חילל בהו.

וכתב רבינו, דבאופן דאיידי בה הכנפי יונה, בנר של חלב מודה גם הדג"מ דאסור להדליק הנר. זאת שהרי אף אם נימא דליכא איסור הנאה, הרי מ"מ איסור בישול יש בהם, והרי טיפות החמאה הקרובים אל השלהבת בטרם יתכלו מן השלהבת מתחממים ומתבשלים, ומעתה הדלקת נר השעוה יש בה בישול בשר בחלב.

ולמדנו מדבריו, דאם יתן אדם בשר וחלב לתוך הדליקה בהדי הדדי, יהיה בו איסור בישול בשר בחלב, דבשהות כל דהו ששהוה בטרם אינו ראוי לאכילה ומבליעים זה בזה הרי הוי בישול. ואין מגרע מה שהוא ע"י פעולת כליו של שריפה [וכמה מפוסקי זמנינו כתבו לדון מזה, דבשריפת חמץ ודכוותה יש לזהר שלא לשרוף יחד דברי בשר וחלב בהדי משום איסור תורה דבישול בב"ח].

והביא כן מדברי הפוסקים (עי' פתח"ת ו"ד סי' פז סק"ד בשם שער אפרים סי' לח) שדנו אם מותר להדליק נר חנוכה מנרות מחמאה שננתבשלו בכלי בשר ונאסור מה"נ בהנאה, ד"ל דמצוות לאו ליהנות נתנו. אך כתב האליה רבה (תרע"ג סק"א) דאף אי ליכא הנאה מ"מ אסור משום איסור בישול וכאמור [אמנם ע"י דעת השואל בשר"ת שבות יעקב (ח"א סי' לח) ודעת ה"ד אברהם (ס"ט פז) דליכא בזה איסור בישול בב"ח. דהוי הבערה ולא בישול].

רבינו מחלק בדין 'שריפה' בין איסור בישול בשבת לאיסור בישול בב"ח

אלא דכתב רבינו לדון מעתה, דאם כן גם בשבת יהיה הדין דהמדליק את הנר, או נותן שמן בנר, יהיה בו מלבד איסור הבערה גם כן איסור בישול, שהרי להאמור נתינת השמן לנר או הדלקת הנר הרי היא מעשה בישול. וזה פשוט דאין בו איסור, שהרי: "בזויה המדליק נר בשבת אין בו משום בישול רק משום הבערה, ולא לשתמיט מקום דהנותן שמן בנר חייב משום מבשל, ולא משמע דתליא זה בפלוגתא מלאכה שאינה צריכה לגופה, אלא לכו"ל עולמא לית ביה משום מבשל".

ומעתה זקוקים אנו לחלק בין איסור בב"ח דגם המשמים על גבי האש לשם כילוי יש בו משום בישול לבין שבת דליכא. ומבאר רבינו, דשאני שבת דבעינן דומה למלאכת המשכן: "מלאכת שבת בעינן שיהיה כיוצא בהן במשכן, ושם היה בישול הסממני שדבר המבושל היה בעולם והיה צריכ" לו וכל בישול שכינא בזה חייב עליו וכו' מה שאין כן כשכחלה והולך ואחר הבישול לא נשאר בידו מאומה אף על פי שמכל מקום בישל הדבר ההוא וכו' מכל מקום בשבת פטור דלא הוה כעין בישול סממנים". ומשא"כ בבשר בחלב דמקרי בישול כהאי גונא: "ולענין בב"ח עשה תועבה, דרמב"ם קפ"ד ארבעה דמיא בישול ההוא".

פלוגתא הבבלי והירושלמי בשרוף דבר מאכל בשבת אם יש בו משום מבשל

ובמאי דפשיטא ליה לרבינו דבשבת כה"ג לית בה איסור

בישול, כתבו לתמוה הגאון רבי יצחק שמעלקיש (בית יצחק י"ד סי' קכ אות ב) וכן נכד רבינו הגאון רבי יוסף נחמיה קארניצער אב"ד קראקא (בשאלתו בשו"ת זכרון יהודה ח"ב סי' ר"ז) מדברי הירושלמי פ"ב דשבת (ה"ה). דאי' התם, זו ששימש במקדש בשבת, לר' שמעון חייב רק משום זרות, ולר' יוסי חייב אף חטאת משום שבת. ודיינינן התם מפני איזה איסור מחייבים אותו בשבת, דשחיטה הרי כשרה בזר והולכה וזריקה אינה אלא שבות, ומוקמינן לה בהקטרה. והיינו, לדעת הסובר הבערה לחלק יוצאת חייב אהקטרה משום מבעיר. ולדעת ר"י דהבערה ללא יוצאת, חייב אהקטרה משום בישול, "מה בישול יש כאן מכיון שהוא רוצה באכולן כמבשל הוא". ומבואר להדיא מזה דהשורף מאכל ורוצה בשריפתו וכלייה, יש בו איסור בישול דא".

אמנם כתבו האחרונים הנ"ל דבש"ס דילן (יבמות לג:) משמע דלא כירושלמי בזה, דגם שם הקשו על ר' יוסי שאמר זו שעבד בשבת חייב שנים, והקשו דבשלמא אזורות מייחייב אבל אשבת אם הבערה ללא יוצאת אין בו חטאת על ההקטרה, ומוקמינן לה בפר של יום הכיפורים ומייחייב אשחיטה, דשחיטה זו פסולה בזר. ומבואר מזה, דלא עלה על לב לחייב על ההקטרה משום בישול. וכן כתב שם הרשב"א להדיא "והקטרה אמורין הבערה היא ולא בשול". וכן כתב שם הריטב"א. ובגליון הש"ס שם ציין דאכן בירושלמי משמע דלא כהבבלי בזה.

אמנם במראה פנים על הירושלמי שם והגאון רבי יצחק אלחנן (באר יצחק א"ח סי' כ) ס"ל דגם הבבלי מודה להירושלמי בזה ע"ש. וע"י גם בבית יצחק ובשו"ת זכרון יהודה שם שיישבו דעת רבינו אף עפ"י הירושלמי, וכן הוא שם בשו"ת פני מבין (א"ח סי' נח), וע"י בליקוטי הערות כאן שהביא דבריהם בהרחבה.

והפני מבין הוכיח דגם הירושלמי מודה דבהדלקת נר בשבת ליכא משום איסור בישול, מהא דירושלמי מתירין להדליק נר של אבטלה ביום טוב, משום דהותרה הבערה אף שלא לצורך אכילא, ואי תימא דיש בהדלקת הנר גם כן איסור בישול א"כ אכתי תאסור משום בישול, ע"כ. אמנם אינו מוכרח דאכתי יש להעמיד דברי הירושלמי בקדיל"א [כעין נידות השעוה בימינו] שאין בו התחממות הטיפה הסמוכה לשלהבת [ומהתחממות הטיפה בשעת שריפתה ממש לא איירי רבינו כלל, ואפשר דמדי מתכלה]. וע"י באמת בפרמ"ג (סי' תקל"ד א"א סק"ד) דכתב לחלק בנר של אבטלה בין קדיל"א דאניה אלא הבערה לבין נר של שמן דיש גם איסור בישול [ומבואר מזה דס"ל דלא כרבינו בזה].

דברי המחבר שלא לייבש בגדים על גבי האש משום בישול המים המתאדים

והאמרי בינה (יו"ט סי' א) כתב לתמוה בדברי רבינו, מדברי המחבר (סימן שא סמ"ו) דבגדים השרויים במים אסור לנגבם סמוך לאש. וכתב עלה המג"א (סקנ"ז) "משום מלכא או משום מבשל". ומקורו מדברי המרדכי (שבת רמז תלד), וחז"ל מזה דאף שחימום זה שמביאה לידי בישול מביאה בהמשך לידי אידי וכליו, מ"מ שייך בזה איסור בישול.

ובספר להורות נתן (סי' שא שם) כתב לדחות ראיה זו, דאיסור הבישול בכה"ג אינו מחמת בישול טיפי המים, דהם לכליו אזלי. אלא האיסור הוא מחמת ריכוך הבגד עצמו. והביא דברי תו"י (שבת ז'): דהנותן אונין של פשתן בתנור לייבש יש בו משום בישול, משום "שטרם שיתיבשו מתרכך מחמת הלחלויות, וכדאמר לקמן שבת (עד:): האי מאן דשדא סיכתא לאתונא חייב משום מבשל" ע"ש.

לסיכומא דמילתא, אחרונים רבים הביאו, דבדברי תוס' הרא"ש (יבמות ו:) מצאנו להדיא דלא כדברי רבינו, דבגמ' שם בעינן לאוקמיה דעת רבי ישמעאל כדעת ר' יוסי דהבערה ללא יוצאת. והקשה בתורה"א שדא אמר' בריש שבת (יב:) דרבי ישמעאל קרא והטא וכתב בנפיקסו להביא חטאת שמינה לעתיד לבא, וההרי דיש חטאת בהבערה. ותיירץ: "ורבי מאיר פירש דכשקרא והטא השמן אחר הפתילה נתבשל השמן בשלהבת הפתילה ומה לי בישול של שמן ומה לי בישול סמנין, ומלאכה הצריכה לגופה היא, ואפילו אי לא חשבת ליה צריכה לגופה מצינן למימר דסבר כר' יהודה דאמר חייב עליה".

מדור נושא פרסים: הגרלות מיוחדות בין המשיבים

להודות

חידושים ופירושים מעניינים וז"ע

לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי: בתרגום יונתן פירש דמייירי בנתנבלה בשחיטתה, ומעתה לכא' כשהותרה למכור לנכרי היא וכל מה דבגוזה הותרה, וגם בני מעיים הותרו למכור לבני נח. וקשה שהרי אמרו בחולין (לג:) דבחיתוך סימן הוושט בשעת שחיטה נתלשים בני המעיים מחיבורם להבהמה, והוו כמונחים בדיקולא [סל], ומאחר שהבהמה עדיין מפרססת ודינה כחיה, נמצא דכל בני מעיים נתלשו מהבהמה בעודה חיה, וא"כ הו"ל כאבר מן החי, ואמנם אם נשחטה בהכשר שחיטתה מתירתה, אך אם נתנבלה בשחיטה באמת אסור משום אמ"ה, וא"כ היאך מותר למכרה לנכרי.

שו"ת חתם סופר יו"ט סי' י"ט

בין המשיבים בחודש אב, תקיים הגרלה

פרס שני:

2 זוכים כ"א בסך 400 ש"ח

פרס ראשון:

1,000 ש"ח

תשובות ניתן להחזיר באופנים הבאים:

1. בנדרים פלוס בקטגוריית "היכל החתם סופר"
 2. בטלפון 0733.454.678 שלוחה 4 (לאחר בחירת השפה)
 3. במייל CH3131325@gmail.com
- יש לציין, שם, כתובת, טלפון, ומקום לימודים.

יש לשלוח כל תשובה בהודעה נפרדת.

בקרוב קדושים

שבחי עין ז"ל ע"פ צדיקי וצארי הדורות

רבי דניאל פרוסטיץ זצ"ל (ב)

מזהיר את בעלי הדין שיחשבו שעומדים לפני בית דין של מעלה

הוד והדר רבינו עליו [על הג"ר דניאל פרוסטיץ] ומורא נפל על כל איש מהדרת קדשו ותוארו כמלאך, את אשר שמענו ונדעם מזקני וישישי שער אשר סיפרו עוזו, הם הגידו שפ"א בישבו על מדין בבי דינא רבה דמורא הח"ס ז"ל, ואחד התרים מלקבל עליו דין תורה, ועמד הוא הגאון ז"ל והשמיע לו להבע"ה ההוא כדברים האלה, שאל יחשוב כשעומד לפני מרן [הח"ס] וב"ד שעומד לפני ב"ד של מעלה לפני ב"ד של מעלה, אלקים נצב בעדת אל.

הג"ר יצחק וייס מוורעבור, אבני בית היצור עמ' נט

אינו יודע בכל גאוני הזמן שהגיע והשיג כל כך בחכמת הקבלה כמוהו

"ושבע אחר כך, ביום ה' לך לך, היה הספד מר בבית הכנסת הגדול. בתחלה הספיד הרה"ג מ' דניאל פרוסטיץ ז"ל, ושם שמענו שבת רבינו דצוק"ל הכ"מ, אשר עוד לא ידענו. מהם, שכל ימיו הפריש מאשר חננו ה' חומש לצדקה, ומהם, שקורב לו פעמים למד הש"ס בעיון, ופעם אחת אמר לו בסוד כי אינו יודע בכל גאוני הזמן שהגיע והשיג כל כך בחכמת הקבלה כמוהו, ומהם, שנמצא באמתחתו אלף שע"ד שו"ת ועתה איך יערב חיים לנו, מגיננו, אשר בצללו חיינו בגוים, נלקח בחטאנו..."

הג"ר רבי פיבייל פלוט זצ"ל, לקוטי חבר בן חיים ח"ה דף כח ע"ב ובאמת להגאון רבי דניאל יאיר הדברים להעיד על גדלו של החת"ס בתורת הקבלה. ראה בס' חוט המשולש (עמ' ק"ח בהקדמה) שהג"ר דניאל קיבל מאת החת"ס את יסודות וסודות חכמת הקבלה אשר קיבל מרבותיו.

מדרעזניץ למאטרסדארף (ב)

וכל שיח טרם יצמח יצמח צדקה ותהלה מאל גורא עלילה לי' ולכל בני הקהלה יזכו לעלות במסילה אשר בית אל עולה וכו', ומה נכבד היום הזה אשר עשה ה' עמנו ע"י שלוחים מהימנותים לשום משא עבודת עיר הקודש פרוסניץ יע"א, ואנן מה נענה בתרייהו נברך ונודה לה' חסדו שהגיענו לזמן הזה, וביתר שאת אשא ידי ואברך ה' אשר

עשה ככה עיכובא באלה מסעי המשולחים שלא באו לכאן שבוע זו מתרי ותלת טעמי וכו'. והשני הכי נכבד כבוד השי"ת, להיות כי כבר השבתי לק"ק מט"ד בהן שלי שאבוא לשם ולא אהתל בהם ח"ו ולא אחזור אחר תירוצים ואמתלאות כנהוג, ועתה אם אחזור בי הלא יאמרו בחפזם, כל אדם כוזב, וזה איש משה אשר שמנו המשרה על שכמו בדאי הוא, וכדי בזיון וקצף וחילול ה' ח"ו, ובמקום שיש חילול ה' אין חולקים כבוד לרב. האמנם אנכי ידעתי כבוד קהלתכם כי רב, ויקר תפארת גדולתם כי עצום, וראוי לרב ומנהיג במט"ד לעקור סיני' ומשכי' לרהוט ולזיל תלתא פרסא בחלא להטות שכמו לסבול משא דבר ה' בפרוסניץ עיר ואם בישראל, אמנם היכי דאיכא חילול השם שאני, ועתה יערב חין מליצתי לפני די"נ נ"י ויראה לעשות

עיכובא בחיתום שטר הרבנות וכו'. משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובת רבי שלמה העלן לרבינו

רבי שלמה העלן לא התמהמה בתשובתו לרבינו, שם כותב שמגדול תשוקתם לקבל את רבינו לראשם עטרה לא קיבלו את מיאוננו, וכבר החזירו על החתום את שטר הרבנות, וז"ל:

יום ה' ל"ב למב"י. שלום וכו' מהור"ר משה פ"פ נ"י. ראשית הדבר אתן תודע לאמ"ו יחי' שקבלתי שבוע העבר מכתבו הטהור אשר כוננו אצבעותיו הטהורים, ונאמן עלי הדיין צדיקו של עולם שהיה לי נחת עד אין קץ, ומתוכו ראיתי את אשר יבקש אמ"ו נ"י לבלתי לגמור הדבר מחמת שכבר אמר בהן לק"ק מט"ד, ובאמת היה מוסכם בדעתי לקיים בקשתו ויגזור אומר ויקום, אך מחמת הפצרות האנשים האוהבים ונאמנים לאמ"ו נ"י אי אפשר להתעכב הדבר והבאתי מכח אל הפועל לגמור את שטר הרבנות כמבואר פה בקאפייע ודעתי היה ליסע מיד לק"ק נ"י להרב דהמדינה נ"י וכו'. עבדו ומוקירו וכו' שלמה העלמן.

הצעת רבנות מק"ק פרוסניץ מקום ישיבת רבינו בצעירותו

בשבוע העבר הובאה הסכמתו של רבינו להתמנות פאר ברבנות מאטרסדארף על מקומו של הגאון רבי ישכר בער בלאך זצ"ל שנפטר ביום ט"ז שבט תקנ"ח. וכן דרשתו של רבינו בתחילת חודש אייר כשמספיד את הגר"ב בה מזכיר את הסכמתו לישא בעול רבנות זו.

אמנם בד בבד, נתעוררה בזמן ההוא גם קהילת 'פרוסניץ' שרצונה שיבא רבינו לכהן פאר במקומם (לאחר פטירת רבם הגאון רבי יהודה ארי' קעמפנער זצ"ל שנפטר כ"ז תשרי תקנ"ז (ראה הספד שנשא עליו רבינו ביום עשרה בטבת תקנ"ז ב'דרושים ואגדות חת"ס' עמ' קנב)). זאת אחר שהיתה עיר זו לרבינו אכסניה מימים ימימה, בשנות בחרותו והשנים שלאחר נישואיו. ואף היתה בה כבר פעולת רבינו לטובה כשקיבץ וריבץ שם פעלים לתורה בתחילת דרכו.

קהילה זו חששה מתחילה לשלוח כתב רבנות לרבינו, כי חששו שלא יקבל את המינוי ולא תהיה זאת לכבוד הקהילה. אך גיטתו של רבינו מרת יטל יערוויץ [אלמנת גיסו הג"ר צבי הירש יערוויץ גיסו ושחיבו של רבינו] עמדה על כך שיריצו לפניו שטר רבנות, ואף מישכנה שעון זהב וב' טבעות במחיר עצום של 50 דוקאטין לראש הקהל בפרוסניץ רבי שלמה העלן, שאם לא יהיו רבינו לקבל הרבנות ויזולזל כבוד הציבור, יוחלטו תכשיטים אלו לקופת הקהל (תולדות היהודים במעלהרץ עמ' 498 הובא בסופרי המלך עמ' קסב).

רבינו מסרב לחזור בו מהסכמתו למאטרסדארף, חרף חשקו ברבנות פרוסניץ

אף שחשק רבינו ברבנות פרוסניץ מהטעמים האמורים, אך דא עקא, שהגיעה הזמנתו רק לאחר שכבר השיב רבינו בהן צדקו לק"ק מאטרסדארף, ועל כן לא אוה להשיב ימינו אחר (חוט המשולש עמ' מה). וז"ל מכתבו שהחזיר ביום ט' אייר תקנ"ח לראש הקהל בפרוסניץ רבי שלמה העלן הנ"ל:

יום ד' כ"ד למב"י תקנ"ח לפ"ק. שלומים אלף לשלמה שר האלף שהשלום והמשרה על שכמו הנניג והטפסר רישיה דעמינה מדברנא דאומתא התורני הקצין השתדלן המפורסם כש"ת מה"ו שלמה סג"ל נ"י העלן

בס"ד

שמות הזוכים בגורל במסגרת תוכנית "תורתו"

הקמת רשת שיעורי תורה בתורתו של החתם סופר זי"ע

בין הנרשמים התקיימו שני גורלות על כרטיסי טיסה לציון הקדוש בפרעשובורג ביום ההילולא

הזוכה בין מגידי השיעור:

הרה"ג ר' משה אורי וואגשאהל שליט"א

מג"ש בבית המדרש סטראפקוב בארה"ב 1 Satmar Dr Monroe NY 10950 25

הזוכה בין לומדי השיעורים:

הרה"ג ר' חיים איינהורן שליט"א

משיעורו של הרה"ג ר' שמעון עוזר שפיצר שליט"א

בביתו של מרן אדמו"ר מתולדות א"י שליט"א - מיד יום בשעה 8:00 בבוקר

טעמנו וראו כי טוב!!

לפתיחת שיעור והרשמה ניתן לפנות:

• במייל: 8@chasamsofer.info

• בקו "היכל החתם סופר" 0733.454.678 שולח 5

• במסופי 'נדרים פלוס' בקופת 'היכל החתם סופר'

עניינה דיומא

שיבדי אור עיני רבינו בחפזיה זו

מכתב לרבו רבי נתן אדלר זי"ע

מכתב שאלה כתב רבינו לרבו הנשר הגדול רבי נתן אדלער זי"ע, ממקום מושבו במאטרסדארף ביום ה', א' דר"ח אלול תק"ס.

ונעתיק תחילת השאלה (נדפס בשו"ת חת"ס יו"ד סי' קס"ז):
 "תיתי שלמא רבא מן שמיא וחיים לאמ"ו הגאון המפורסם בכל קצוי ארץ וים רחוקים, דולה מים מבורות עמוקים, בנו ממנו חרבות עולם מוסדי דור דור יקים, כושל יקימון מיליו מדבש ונופת מתוקים, מפומי דמר נפקין זקוקין דנורא נחמדים מזהב ומכסף מזקוקים, ה"ה הכהן הגדול תורה מבקש מפיהו משפטים וחוקים, הוא המורה המרווה צמאון צחיתים כמים על אפיקים, נ"י ע"ה פטיש החזק כראי מוצקים, כקש"ת מה' נתן מר כהן צדיק על החסידים ועל הצדיקים.

הוא הנשר הגדול המרחף על גזוליו תלמידיו הותיקים, כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה ירקיקים.

ואנא מן זעירא לא מן תיישים אלהין מגדיים דיקים, נקטינא בשיפולי גלימא ואחוינא קידה והשתחו' בתוך הבאים לפני אמ"ו הגנ"י בשנים ושלשה גרגרים, גם אני בחלומי חזיתי חזות קושיא ופירוקא ודברים שצריכים לפנים להגישו אל הכהן העומד לאורים להאר עינינו ולהגיה חשכנו, ה'

מצבת הגדול רבי נתן אדלר

ישמרהו ויחיהו יאושר עיניו בארץ נכוחות וישבע שובע שמחות, ובחסדו נקוה ירוה צמאוננו במי מנוחות, ישיבנו תשובה נכונה מכתב אלקים חרות על הלוחות, ואנחנו נקטוף מלוחותיו עלי שיח שפתותינו, ומהם נשים חכמה בטווחות, וזה החלי בשם אלקי הרוחות..."

לאחר הקדמה זו מתחיל רבינו לדון בענין הנשאל, ורבינו שוטח דעתו בענין מסוים בהלכות טהרה, וכתב בזה"ל: "מיום הועמס עלי עול ההוראה אמרתי אני עם לבי וקבעתי מסמר ויתד תקועה במה שהוא פשוט בפוסקים ראשונים ואחרונים ושרשו עלי היתלמוד פתוח..."

"וכך הנהגתי, אע"פ שהיו איזה לומדים מפקפקים ע"ז כי לא שמעו כזה מעולם שיהיה המורה חוקר על ההרגשה בכעין זה, מ"מ לא היוזניו ממקומי, עד שכמו ב' שנים נתאכסן אצלי הרב המאה"ג איש עמיתי מה' דוד קיצע [הוא הגאון רבי דוד דייטש בעל אהל דוד] נ"י לע"ע אב"ד ור"מ דק"ק סארדעהל (והוא עמד לפני אמ"ו הגאון נ"י בק"ק פראג והשתעשע עמו לפרקים), והוא אמר לי כי כן קיבל ג"כ מרבו המובהק הגאון בעל נב"י זצ"ל, ושמוחתי כעל כהן... והנה זה ימים לא כבירים עשיתי לזה גם סמוכים כדמות ראיא מהש"ס... ומשום קושיא לא הדנא בי, כי כל קושיא יש לה תירוץ..."

היכל המעשה

עבודת ה' ופירותיו הוד עקדושת רבינו ז"צ

מקום שבעלי תשובה עומדין

פתח רבינו את האגרת הארוכה, ובמשך דקות ארוכות קרא בה בעיון, היתה זו שאלה חמורה וסבוכה, שאלה התלויה בסוגיות עמוקות ובסברות דקות, והיא נכתבה באריכות גדולה על ידי תלמיד חכם עצום ומופלג שעם כל אונותיו בתורה חשש להכריע בעצמו, וביקש את הכרעתו של רבינו גדול הדורות.

"היודעים אתם מי כתב מכתב זה?" - פנה רבינו את תלמידיו שהמתינו בדומיה עד שרבינו ימשיך את אמירת השיעור "הבה ואספר לכם..."

ילד צעיר לימים הייתי - פתח רבינו וסיפר באוזני תלמידיו - צעדתי אז ברחובות עיר מכורתי, העיר הגדולה לאלוקים פרנקפורט, והנה עיני ראות מחזה מבהיל של סוס רוכב ברחובות העיר, וברגע אחד הוא קופץ באוויר על שני רגליו האחוריות, ובתנופה עזה משליך לאחוריו את הרוכב ומפילו על הארץ במכה עזה ונמרצת.

הכרתי היטב את הרוכב שנפל לאחוריו, מוכה ומושלפל, וכי מי לא הכיר אותו? הן כל בני העיר הכירו אותו כחבור סוחר ומורה שיצא לתרבות לא טובה, בעוד חבריו עושים חיל בתורה וביראה אצל מלמדי התשב"ר והרבנים בשיבה, הוא היה ידוע בעיר כדמות של בחור קל דעת ופורק עול.

אמנם הוא היה אז בחור כבן עשרים שנה, ואני ילד צעיר, אך בראותי אותו בשפל מצבו לאחר נפילתו מעל

הסוס, אחרי ראותו מה עלה לו בסופו מדרכו הרעה, ובראותו כי דרך רשעים סופה כאב לב ומפח נפש, וכי רע ומר עזבו את ה', אמרתי בלבי כי הנה עתה היא שעת הכושר להוכיחו בתוכחת אמרי נועם ואולי ישוב מדרכו הרעה, וישבו להתענג על ה' בין כותלי בית המדרש.

ניגשתי אליו והתחלתי לקחת עמו דברים, דברי מוסר והתעוררות, שיזכיר נא לשנות את דרכיו ולהטיב את מעשיו, וישבו אל ה' ואל אלקינו כי ירבה שלטון.

דברי שיצאו מן הלב אכן נכנסו אל הלב, והוא קיבל על עצמו באותו מעמד לעזוב דרכו ומחשבותיו, ומכאן ואילך לשוב אל כור מחצבתו.

"אבל אני בחור בן עשרים, ואין אוכל כעת להתחיל לעסוק בתורה?" שאל הבחור.

"אל דאגה" השבתי לו "אני מבטיח לשבת וללמוד עמך בחברותא, אלמד אותך תורה עד שתוכל להשלים את כל מה שהחסרת כל השנים".

סיים רבינו החתם סופר את סיפורו לתלמידיו ואמר: מאותו היום ואילך ישבתי ולמדתי תורה עם אותו בחור שחזר בתשובה. מיום ליום הוא הלך וגדל בתורה ועמל בתורה, עד שהפך לתלמיד חכם עצום ומופלג.

"והמכתב הארוך הזה אשר לפניכם, ובו שאלה עמוקה וחמורה, נכתב על ידי אותו תלמיד חכם! ----"

(מקור: ספר 'סנה בוער באש', עמוד קע"ה)

רחוב היהודים בפרנקפורט

אי! אח! - גניחותיו ואנחותיו התפזרו שוב ושוב לאורך הסמטה השקטה, והוא שכב שם על אבני הסלע, נאנק מכאב ומתפתל מייסורים.

אך רק לפי רגעים ספורים הוא רכב בבטחה על גבי הסוס האביר, אחז בבטחה ברכיבה על סוסים, זה פרנקפורט, מטיל אימה על כל העוברים והשבים, ולא העלה בדמיונו כי זה מה שיקרה.

אמנם הוא הבחין בתחילת הרכיבה שהסוס אינו רגוע, אך הדבר לא הרתיע אותו מלעלות ולרכוב עליו, הן מי עוד כמוהו מומחה ומנוסה ברכיבה על סוסים, זה כמה שנים שהוא עובד מבוקר ועד ערב כעוזר אצל סוחר הסוסים העירוני, אין לו בעולמו לא תורה ולא תפילה, לא מצוות ולא מעשים טובים, אלא ארבע אמות של סוסים ופרסותיהם בלבד. הוא יודע לא רק ליעץ לאחרים איזה סוס לקנות, אלא הוא עצמו מחבב לרכוב על סוסי פרא גם במצבים מורכבים.

וכעת, ללא כל התרעה מוקדמת, בפתע פתאום החל הסוס להשתולל ולהתפרע מעלה ומטה כאחוז רוח עוועים, כמו שם לעצמו מטרה גלויה להפיל את רוכבו לאחור. והמטרה אכן הושגה. הוא הושלך לאחור בחבטה עזה והגונה, חבטה שזעזעה את קרקפתו והשאירה סימני חבלה וכאב בכל עצמותיו.

לא היה ברור מה כאב לו יותר: הכאב הפיזי של המכה שספג בכל גופו, או שמא הכאב הנפשי של העלבון וההשפלה על מה שאירע למומחה כמותו.... ואולי הפחד שמה הדבר יתוודע למעסיק שלו, והוא יחליט לפטר אותו מעבודתו במסחר הסוסים... הוא הביט ימינה ושמאל בתקווה שאיש לא הבחין בנעשה עמו, מישש את ראשו ואת רגליו לבחון את מידת הנזק, אם אין חלילה שטף דם שיש לעוצרו ולסותמו, ואם יכול הוא לקום ולהתלך על רגליו ולשוב לביתו.

אך אז הבחין בנער צעיר העומד לצידו, ומתחיל להטיף לו תוכחת מוסר...

התלמידים הקיפו את השולחן בכובד ראש, זוכים הם לבקש תורה מפי הרב הדומה למלאך ה' צבקות, רבן של כל ישראל מרן רבינו החתם סופר ז"ע. בולעים הם ברעב ובצמא כל חיבה היוצאת מפיו הקדוש בשיעור הנמרס בסוגיות הש"ס, וחוקקים כל דיבור ודיבור על לוח לבם למען יעמדו ימים רבים.

שליח הדואר שרגיל היה להביא מכתבים ואגרות אל ביתו של רבינו החתם סופר, מכתבים שהגיעו מכל קצוי ארץ, הגיע הפעם באמצע השיעור, הניח לפני רבינו החתם סופר מכתב שהגיע מעיר אחרת, ועזב את הבית.

בדרך כלל לא היה רבינו החתם סופר מפסיק את השיעור בעבור שום ענין שבעולם, אך בזו הפעם כאשר נתן את עיניו על המכתב וראה את שם הכותב, גמר אומר כהוראת שעה כי ביטולה זהו קיומה, וכי כשר הדבר להפסיק את השיעור, ולספר לתלמידיו מהו הסיפור העומד מאחורי אגרת זו, למען ישמעו וילמדו ליראה את ה'.

הליכות והנהגות

עבדיו ועמדי רבינו ז"צ

עניני ראש חודש

שבת מברכין • ערב ראש חודש • סעודת ראש חודש • יעלה ויבוא • תפילות ראש חודש • הנהגות שונות בראש חודש • מעלת וסגולת היום • קידוש לבנה

שבת מברכין

ברכת החודש

בברכת החודש לא אמרו תפלת "שתחדש עלינו", רק "מי שעשה נסים", והקפיד רבינו בה שיאמרו הוא יגאל אותנו "בקרב", כי זהו עיקר התפלה, שהגאולה עצמה אינה צריכה לתפלתנו שכבר מובטחים אנו עליה מהשי"ת, אבל התפילה הוא שיהיה בקרב (לקח"ח הקדמה לח"ג, מנהגי חת"ס פ"ה אות כ"ד).

ערב ראש חודש - א

תענית

רבינו היה מתענה בצום נפשו בכל ערב ראש חודש (אלה תולדות עמוד כ"ח, ומנהגי חת"ס פ"ה הערה כ"ג), ולהמונן העם כתב רבינו כי ההדיוטים מתענים בו, אך הגדולים המתבטלים ממלאכת שמים אינם מתענים בערב ראש חודש (הנהגות חת"ס א"ח ס' תקפ"א על מג"א סק"ט, וע"ש דאף הגדולים שאין מתענים בכל ערב"ה, מ"מ בערב ר"ה מתענים). והטעם לתענית זו, ביאר רבינו כי הוא כדי לכפר על ישראל על כך שלא נגאלנו ולכן לא הוסר תערומת הלבנה מאת הבורא שיהיה אורה כאור החמה (ע"י בדברי רבינו בדרשות ח"א דף ק"ו טור ד', משל נפלא לבאר ענין זה, ובקוצר אמרים בחידושי חת"ס למסכת חולין דף ס"ד).

תענית בני ישיבתו

גם מבני ישיבתו היו שהתענו בערב ראש חודש, וכל אחד מהתלמידים שהתענה בערב"ח, היה רבינו נותן לו ארבע מטבעות [צ"ל], כדי לקנות בהם לחמי חלב לשבור צומם (לקח"ח הקדמה לח"ג דף ג' ד"ה אחר סעודת). [ובערב ראש חודש סיון היו מתענים כל בני הישיבה כולה, ואף קראו בתורה את פרשת "ויחל משה", כסדר תענית ציבור (תוספות למנהגי חת"ס פרק י"א אות א', שער יוסף בחת"ס עה"ת במדבר עמוד י"ח בשם הגר"ז פאלאק תלמיד מרן ז"ע, וע"ש שביאר טעמו בזה)].

תפילת יום כיפור קטן

מרן נהג לומר בכל ערב ראש חודש אחר חצות היום, את סדר תפילת יום כיפור קטן (לקח"ח הקדמה לח"ג דף ג' ע"ב ד"ה בת"ב).

נוסח יו"כ קטן

החזן אמר בסליחת "משאת כפי" וכו', מחרוזת 'בהיות מזבחי ומקדשי' עד התחנונים ללא הפסק (סדר יום כפור קטן שה"ל הג"מ מענדל פראנקפורט ז"ל, והועתק בספר זכרון למשה מכתב ח' אות ה' ובספר אלף כתב ס' קכ"א), כלומר שבסליחת 'משאת כפי' מחרוזת 'בהיות מקדשי' כשאמר הש"ץ 'ועתה אשמתינו לו חפץ ה' להמיתנו', לא המתין הש"ץ עד שיאמרו הקהל 'לא לקח מידינו עולה ומנחה', אלא אמרו תיכף כדי שלא לפתוח פיו לרעה (מנהגי חת"ס להגרע"מ סופר פ"ח אות ה').

וכאשר הזדמן פעם לבית מדרש אחר בעת אמירת סדר יו"כ קטן בערב ראש חודש, ביקש שלא יאמרו בסופו "שמע ישראל" ו"ברוך שם כבוד מלכותו", כי נכון לאמרו רק בסוף תפילת נעילה, ולתלמידיו אמר שיכוונו בפיט "בדיל ויעבור" בחיבת "ויעבור", שם ע"ב ר"י"ו כאמור בשער הכוונות (זכרון למשה שם, מסדר יו"כ הנ"ל).

בדיקת סכיני השוחטים

חייבים השוחטים להראות סכיניהם לחכם בכל ערב ראש חודש (שו"ת חת"ס יו"ד ס' י"ג, ובחידושי החת"ס עמ"ס חולין י' ד"ה ועיין, גם הזכיר שיש לבדוק מידי חודש בחדשו, וע"י ספר אבני בית היוצר דף ל"ה ע"ב שתקנה זו נתקנה בשנת תקט"ז). וכן נהג מרן ז"ע בעצמו, שבכל ערב ראש חודש באו לפניו השוחטים שיבדוק סכיניהם אם הם מתוקנים (מנהגים כ"י אות פ"ב).

דרך הקו העליון: 0733.454.678 ארה"ב 1-605.615.70
במעלות נדרים פלוס "היכל החתם סופר"
דרך האימייל: k6056157010@gmail.com

לציון קדשו של מרן
החתם סופר ז"ע בפרשבורג
הקויתלך ינחו על מקום מנוחת קדשו מידי שבוע

יח"ל על ידי:
היכל החתם סופר
המפעל העולמי להפצת והנהגות מורשת החתם סופר
הצטרפות לקבלת הגיליון באימייל:
chasamsofer3@gmail.com

